

ԱԼՄԱՍՏ ԶԱՔԱՐՅԱՆԸ
ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՄԵՁ

Կյանքի 90-րդ տարում իր մահկանացուն կնքեց գրականագետ, գրաքննադատ, բնագրագետ, գրականության պատմաբան, բանասիրական գիտությունների դոկտոր Ալմաստ Գրիգորի Զաքարյանը:

Ալ. Զաքարյանը ծնվել է 1923 թ. հունվարի 22-ին Նախիջևանի ԻԽՍՀ Օրդուբադի շրջանի Փառակա գյուղում: Նախնական կրթությունը ստացել է հայրենի գյուղի յոթնամյա դպրոցում, ապա 1937-ից շարունակել ուսումը Երևանի մանկավարժական ուսումնարանում: 1939-ին որպես ուսուցիչ աշխատել է Բասարգեչարի (Վարդենիսի) շրջանի Կարմիր Վանք գյուղում: 1940 թ. ընդունվել և 1944-ին գերազանցությամբ ավարտել է Երևանի պետական մանկավարժա-

կան ինստիտուտի հայոց լեզվի և գրականության ֆակուլտետը:

1945 թ. հունվարի 8-ին, որպես լաբորանտ, աշխատանքի է անցել ԳԱ Մ. Արեղյանի անվան գրականության ինստիտուտում, որտեղ և որպես առաջատար գիտաշխատող աշխատում էր մինչև իր մահը:

1951 թ. «Սուրեն Սպանդարյանը և գրականության հարցերը» թեմայով պաշտպանել է թեկնածուական ատենախոսություն և ստացել բանասիրության թեկնածուի աստիճան: 1976-ին «XX դարի սկզբի հայոց բանաստեղծությունը» թեմայով պաշտպանել է դոկտորական ատենախոսություն և արժանացել բանասիրության դոկտորի աստիճանի:

Լայն ու տարողունակ է Ալ. Զաքարյանի գիտական հետաքրքրությունների շրջանակը՝ խորհրդահայ գրականության պատմության ու գրական քննադատության ակունքներից մինչև ժամանակակից գրականության տեսության հարցերը, XX դարասկզբի հայ գեղարվեստական գրականության զարգացման ընթացքից մինչև Դեմիրճյանի, Բակունցի, Չարենցի, նորագույն շրջանի հայ բանաստեղծների ու արձակագիրների ժառանգության քննությունը: Այս հարցերին նա նվիրել է հարյուրավոր հոդվածներ, հրապարակումներ, գրախոսություններ, գրքեր: Այսպես, «Սովետահայ գրականության պրոբլեմները. գրական-բանասիրական հետազոտություններ» երկրորդ գրքի երկրորդ բաժինը՝ «Սովետահայ գրականության ժամանակագրություն (1920-1947)» վերտառությամբ աշխատության ստվար մասը պատկանում է նրա գրչին (կազմողներ՝ Ալ. Զաքարյան, Հ. Ղազարյան, ընդհանուր ղեկավարությամբ Էդ. Թովյանի, Երևան, 1948, էջ 249-637): Սրան հաջորդեց «Սուրեն Սպանդարյանը և գրականության հարցերը» (Երևան, 1956), ապա «Սովետահայ գրականության տարեգրություն (1917-1956)» (հեղինակակիցներ՝ Հ. Ղազարյան, Մ. Մանուկյան, Երևան, 1957), «Սովետահայ գրականության անցած ուղին» (Երևան, 1957) գրքերը:

Անգնահատելի Է Ալ. Ջաքարյանի վաստակը հատկապես չարենցագիտության ասպարեզում. նա է իրականացրել մեծ բանաստեղծի գրական ժառանգության ամբողջական և գիտական առաջին հրատարակությունը՝ հարուստ ծանոթագրություններով ու տեքստային տարբերություններով: Եղիշե Չարենցի երկերի վեցհատորյա ակադեմիական այս հրատարակությունը (Երևան, 1962-1968) և ծավալով, և բովանդակային առումով գիտական մի ամբողջ խմբի գործ էր, բայց նա այդ կատարեց միայնակ՝ դրանով իսկ դնելով չարենցագիտության հիմնաքարերը, որոնք էլ ուղենիշ դարձան չարենցագետների համար: Նկատենք, որ Ալ. Ջաքարյանը խմբագրական, ասել է թե՛ անտիպ սևագրությունների վրա երկարատև աշխատել ու տեսքի է բերել նաև «Անտիպ և չհավաքված երկեր»-ում (բնագիրը պատրաստել և ծանոթագրել է Ա. Չարենցը, Երևան, 1983, 711 էջ) գետեղված Ե. Չարենցի չափածո էջերը (չնչին բացառություններով):

1970-ական թվականներին Ալ. Ջաքարյանը հրատարակեց «XX դարի սկզբի հայոց բանաստեղծությունը (ակունքները և զարգացման ուղիները)» (գ. 1, Երևան, 1973) և «XX դարի սկզբի հայոց բանաստեղծությունը (ակունքները և զարգացման ուղիները). Քնարերգություն» (գ. 2, Երևան, 1977) երկհատորյակը: Աշխատության մեջ քննվում են XX դարասկզբի հայ բանաստեղծության զարգացման ընթացքը, գեղարվեստական առանձնահատկությունները, ցույց է տրվում, թե դարամուտի պոեզիան, մասնավորապես Հովհ. Թումանյանի, Ավ. Բասիկյանի, Մ. Մեծարենցի, Վ. Տերյանի ստեղծագործությունները ինչ առնչություններ ունեն մեր տոհմիկ ավանդների և համաշխարհային գեղարվեստական մտայնությունների հետ, միաժամանակ բնութագրվում են նրանց որակական նոր կուտակումները, պոեզիայի առանձնահատկությունների քննության ընթացքում վերլուծության նյութ են ծառայում բանաստեղծական առավել բնորոշ երևույթներ: Այս կապիտալ ուսումնասիրության մեջ Ալ. Ջաքարյանը հանդես է բերել գիտական վերլուծությունների ներհուն ուժ, գեղարվեստի նուրբ զգացողություն, միայն իրեն հատուկ գրելաոճ:

Ալ. Ջաքարյանի գրիչը բեղմնավոր էր, մշտապես ներկայանում է յուրահատուկ ասելիքով՝ խոհերով, հարցադրումներով և դրանց անսպասելի լուծումներ տալով: Դրա խոսուն վկայություններից են «Ավանդների ուժը» (Երևան, 1981), «Գրական արձագանքներ և հուշեր» (Երևան, 1985), «Գրականության և պատմության ընթացքները» (Երևան, 1989) ժողովածուներում ընդգրկված նյութերը: Դրանցում մասնավորապես Ե. Չարենցի, Դ. Դեմիրճյանի, Ա. Բակունցի, Պ. Սևակի ստեղծագործության նյութերով, նրանց կյանքի ու գործունեության հանգամանքներով շոշափվում են խորհրդահայ գրականության պատմության և տեսության հարցեր, շեշտվում է խորհրդահայ դասական ավանդների դերը գրականության զարգացման տեսանկյունից, արժարժվում են արդի գրականագիտության ու քննադատության խնդիրներ, գետեղված են նաև հեղինակի հուշերը գրականության ու արվեստի անվանի գործիչների (Մ. Սարյան և Սարյաններ, Ավ. Բասիկյան, Պ. Սևակ) մասին:

Եվս մեկ արժեքավոր հրատարակություն է «Ազատասիրական գաղափարները հայ հրապարակախոսության մեջ (1820-1920 թթ.)» (տեքստը, առաջաբանը և ծանոթագրությունները՝ Գարրի Հովհաննիսյանի հեղինակակցությամբ) մեծածավալ ժողովածուն (Երևան, 1982): Դրանում ամփոփված են Մ. Թադիսյանից՝ ներառյալ Ե. Չարենց հայ գրողների, հրապարակախոսների, հասարակական-քաղաքական գործիչների ժառանգությունից քաղված ազատասիրական գաղափարներով տոգորված էջեր:

Ալ. Ջաքարյանի «կյանքի գիրքը», սակայն, նրա հեղինակած Չարենցի գիտական կենսագրությունն է՝ «Եղիշե Չարենց. կյանքը, գործը, ժամանակը» վերնագրով: Ըն-

թերցողի սեղանին են դրված մենագրության երեք հատորները (Երևան, 1997), (Երևան, 2003), (Երևան, 2008): Դրանցում բազմաթիվ ու բազմապիսի փաստական-հուշագրական վկայակոչումներով և բանաստեղծական վիթխարի վաստակի վերլուծությամբ քննականորեն ներկայացվում են Չարենցի կյանքը, գործն ու ժամանակը՝ ներառյալ 1927 թ.: Մեր իրականության մեջ հանրագիտարանային ու համապարփակ այս աշխատանքը, իրոք, իր նախօրինակը չունեցող խոշոր երևույթ է:

Ալ. Ջաքարյանը հայ գրականությանն ու մշակույթին անմնացորդ նվիրված մտավորական էր: Հանրագիտարանային գիտելիքներով, հետազոտական եռանդուն էությամբ, իր սկզբունքների մեջ անգիջում ու հետևողական, անաչառ գրականագետը միշտ էլ առանձնացել է մեր գիտական և գրական միջավայրում (ի դեպ, նա Գրողների միության անդամ էր 1973 թվականից): Նրա պայծառ կերպարը վառ կմնա նրան ճանաչողների, հարազատների, բարեկամների հիշողության մեջ:

Ալմաստ Ջաքարյանը այդպես էլ հիշվելու է հայ գրականագիտության պատմության մեջ՝ գեղարվեստի նուրբ և ինքնատիպ ընկալումներով, բայց և ջղուտ ու սկզբունքային, միշտ հավատարիմ գրականությանը:

«ԼՐԱԲԵՐԻ» ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ,
ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄ